

Kombinace práce a péče o stárnoucí rodiče - z výzkumu pečujících dcer

Radka Dudová, Ph. D.
Gender a sociologie
Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

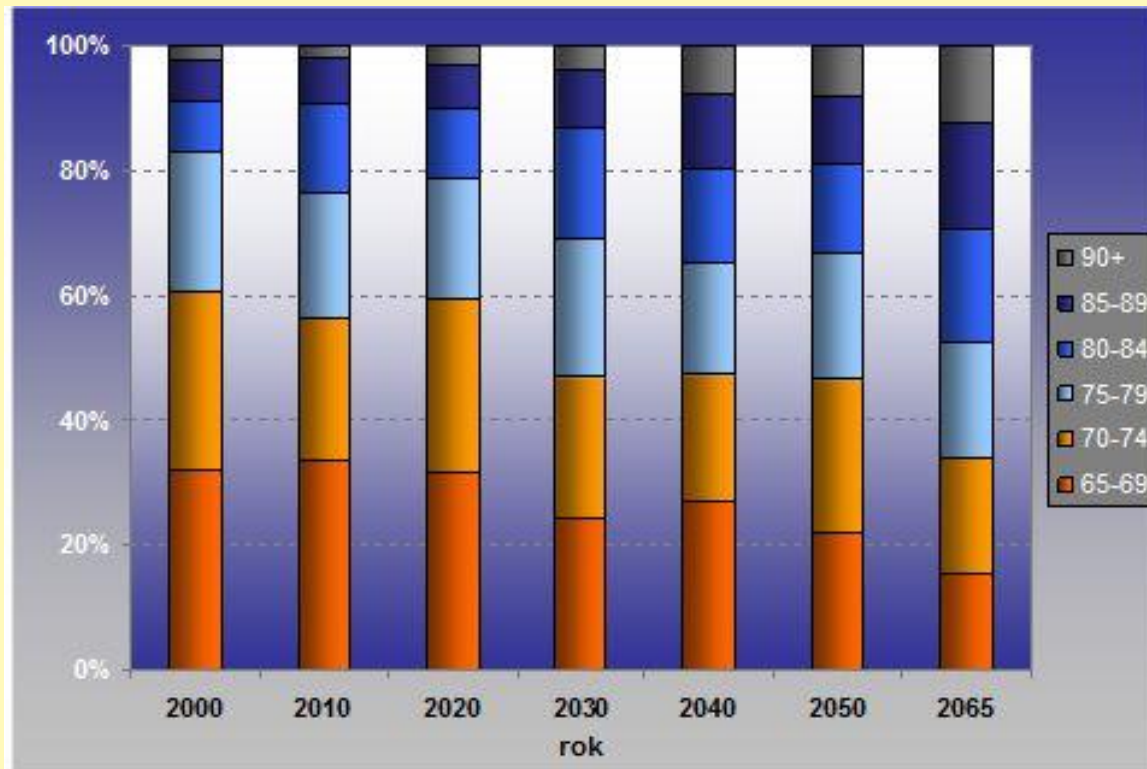
Stárnutí populace

- Mění se věková struktura populace – roste podíl lidí starších 65 let, klesá podíl lidí mladších 15 let

Věk	2000	2010	2015	2020	2025	2035	2045	2055	2065
0-14	16,4	14,2	15,1	15,6	14,9	13,0	13,3	13,9	13,2
15-64	69,8	70,6	67,2	64,4	63,4	62,5	57,0	53,7	54,6
65+	13,8	15,2	17,7	20,1	21,7	24,5	29,6	32,4	32,2

- http://www.czso.cz/animgraf/projekce_1950_2101/index.htm

- Roste podíl starších věkových kategorií mezi staršími 65 let

„v první řadě má zodpovědnost rodina“

Ministr práce a sociálních věcí Zdeněk Škromach (ČSSD) míní, že péče o seniory by měla být hlavně na bedrech rodiny a na organizacích, které rodině s péčí pomohou. „Myslím, že je třeba vytvořit i určitý tlak na rodiny. Nejen rodiče se mají starat o své děti, stejně tak má být samozřejmostí, že se děti postarají o své rodiče,“ řekl Škromach. (...) Podle mě by ale měla být v péči o své nemohoucí členy vždycky nejdřív na řadě rodina.“

(MF, „Péče o staré je hlavně na rodině“, 7.4.2005)

„Řeknu něco, kvůli čemu mě budou někteří lidé nenávidět. Špatná péče o staré lidi je primárně selhání rodin, protože ty mají své předky na starosti především.“

(Ministr práce a sociálních věcí Petr Nečas, MF, „Jste spokojeni s péčí o seniory“, 15.7.2008)

„domácí péče je vždy lepší“

Rodina jako základní článek společnosti vytváří bezpečný prostor pro život seniorů, pomáhá seniorům udržet si nezávislost, samostatnost, je prostorem mezigenerační solidarity a brání jejich sociálnímu vyloučení. (...) Podporovat a vytvářet podmínky pro život seniorů v jejich přirozeném sociálním prostředí, podporovat péči o seniory v rodině.

(Národní plán přípravy na stáří na období 2003-2007)

Péče je starším lidem poskytována zejména rodinou, partnery a dětmi. Nedá se očekávat, že v následujících letech přestane hrát rodina významnou roli. Role rodiny nemusí spočívat jen v poskytování péče, ale také v zajištění potřebné pomoci a podpory.

(Národní program přípravy na stárnutí na období 2008 – 2012, čl. 7.4.)

Péče o seniory

- Více než 80 procent péče o starší je poskytováno rodinnými příslušníky.
- Většinou jsou primárními pečovatelkami ženy (odhad 66-80 %)
- Pečovatelé jsou:
 - - dospělé dcery či synové (53 %)
 - - partneři či partnerky (21 %)
 - - další příbuzní (10 %)
 - - přátelé (16 %)
- 80 % dětí deklaruje ochotu postarat se o rodiče; 85 % seniorů věří, že jim děti poskytnou pomoc.
- Péče o seniory je záležitost, ve které se projevují výrazné rozdíly mezi muži a ženami
 - Ženy častěji poskytují péči
 - Ženy také častěji potřebují péči
- Nejčastěji se jedná o ženy ve věku 50-60 let, v předdůchodovém věku

Kvalitativní výzkum péče o seniory

- Cílem není získat přehled o rozložení fenoménu v populaci (kolik procent lidí dělá co), ale porozumět problému
- Hlubší porozumění mechanismům a situacím – zaměření na zkušenosti lidí z jejich vlastního pohledu; jak oni sami chápou události, proč jednají tak jak jednají
- Technika biografického rozhovoru
- 26 rozhovorů, délka trvání cca 1,5 hodiny
- Rozhovory jsou nahrávány a přepsány
- Analýza – kódování, kategorizace, software Atlas.ti
 - Jednotlivé příběhy a pasáže jsou srovnávány
 - Cílem je nalezení určitých podobností, vzorců, obecných strategií, typů
 - Výsledky pak slouží jako podklad k dalšímu výzkumu, nebo pro hlubší porozumění problematice

Práce a péče o seniora

Tři možné strategie, v závislosti na věku a pracovní situaci:

- Ženy v důchodovém věku
- Opuštění pracovního místa
- Kombinování práce a péče

Ženy v důchodovém věku

- Snazší rozhodování pro poskytování péče

„A já jsem říkala, že to zkusím doma, když jsem v důchodu, takže to zkusím.“ (Věra, 63 let, SŠ, pracující důchodkyně – pedagožka)

- Mnoho žen ale i při péči v důchodu nadále pracovalo – krátkodobé občasné formy práce
- Hlavní výhoda: dosažení nároku na důchod
- Předčasný důchod – nepředvídatelnost péče o seniora

„Ale když už to bylo takovým způsobem, že už to bylo doopravdy špatný, tak jsem šla vlastně do důchodu dřív, abych se o ní mohla starat sama. Ale dopadlo to dost špatně, když jsem odešla do předčasného důchodu, tak ona koncem roku - (...) Pak jsem šla do předčasného důchodu, tak jsem si ten důchod sama taky zkrátila tím, že jí vlastně pomůžu a už jsem jí vlastně nemohla pomoci (pláč).“ (Jana, 67 let, SŠ, v důchodu, pův. úřednice)

Opuštění pracovního místa

- Jediná žena ze vzorku – Anna (55 let, SŠ, zaměstnaná na DPČ - pomocná síla v nemocnici, původně odborná pracovníce v průmyslu)

„asi on (zaměstnavatel, pozn. aut.) i věděl, že by to bylo na dýl a tři roky by stejně mi nemohl držet místo. To mně bylo celkem jasný a ono potom už trošičku začaly i takový problémy tam, kdy vlastně ta mamka dost často byla nemocná, kdy jsem si na ní brala paragraf a (šéfová) už mi spíš jako dávala najevo co chci, jestli chci dělat pečovatelku a nebo pracovat“

- **Důsledky:**

- Nemožnost návratu na pracovní místo po skončení péče
- Obtíže při hledání jiné práce

„Bylo to takový, oni to nemysleli ani tak zle, ale vlastně mi řekli: „To víte, vy jste na práci už stará.“ a já říkám: „Tak mě dejte do důchodu.“, „To jste zase mladá.““

- Minimální podpora v nezaměstnanosti
- Ohrožení důchodových nároků

Kombinování práce a péče

„ (...) třeba fakt letos mi hrozně pomohlo, že jsem chodila dva dny do té školy. Jo, že jsem zašla, že jsem si povídala, že jsem třeba s těma dětma byla v kontaktu, a přišla na jiný myšlenky. Když jsem šla domů, tady se mi to všechno stáhlo, co bude doma. (...) Tak to mě jako vždycky nabije, že to je změna.“ (Věra, 63 let, SŠ, pracující důchodkyně - pedagožka)

● Podmínky:

- **Flexibilita práce**
- **Pomoc dalších osob**
- **Pomoc veřejných institucí**

Flexibilita práce

- *„ted’ já jí slyšela, jak tam naříká a to, tak jsem byla docela nešťastná a šéfová mi vždycky řekla: „Heled’ seber se a jed’.“, tak jsem skočila do auta a jela jsem tam hned...“.*
- (Halina, 60 let, vyučená, v důchodu, pův. kuchařka)
- *„No to víte, moje (šéfová) takhle měla pro to pochopení, protože sama měla maminku taky umístěnou někde, nevím ani kde. Ale já jsem byla na těch píchačkách, tak já jsem si to zas pak musela napracovat. Protože to nemohla tak nějak řešit. Ale pochopení pro to měla.“*
- (Helena, 66 let, VŠ, pracující důchodkyně, pův. úřednice)

Pomoc dalších osob

- *„On vždycky když jsem byla v práci, tak tam chodil se na ní dívat, že jo, jestli něco nepotřebuje. Sednul si tam, pobavil se s ní (...) No mezitím, potom jsem přišla já ve dvě hodiny z práce, že jo, takže jsme normálně, pak už jsem si to zase převzala já, že oběd a takhle.“*
- (Halina, 60 let, vyučená, v důchodu, pův. kuchařka)
- *„Tak já jsem se o maminku starala ráno, všechno jsem to tam připravila. Pak jsem odjela pracovat nebo zařídit, co bylo potřeba, a přijela sestra a byla tam tak dvě tři hodiny, chvíli tam maminka byla sama, ale to většinou spala.“*
- (Lenka, 65 let, VŠ, pracující důchodkyně - vědecká pracovnice)

Veřejné formální služby péče

- Terénní služby: málo časté, problémy s očekáváním a přijetím služeb domácí péče

„...tam zas s tou službou je další zajímavý problém, že oni si nechtějí nechat pomoci a pořád ty paní zrazujou, aby tam něco dělaly. Takže když se paní vrhne na nádobí, tak ne, ne, to je moje práce, to dělám já. Tak už s tou agenturou jsem měl pohovor, a taky jsem jim musel domluvit našim teda, ať si to nechají, že ta služba je placená, tak ať si nechají teda pomoci.“

(Milan, 58 let, SŠ, nezaměstnaný, pův. úředník)

- Pobytové služby péče: pomoc ve specifických fázích péče

„Ona potom upadla maminka, zlomila si v krčku a vlastně to strávila 13 měsíců, že byla v nemocnici, na LDNce, vždycky jí z oddělení přendali na LDNku, protože já jsem ještě chodila v tu dobu do práce a neměl se kdo o ní starat.“

(Lucie, 60 let, vyučená, v důchodu, pův. dělnice)

Závěry

- Potřeba péče o seniory bude v budoucnu výrazně narůstat
- Zajištění této péče je očekáváno od rodiny a v domácím prostředí
- V rámci rodiny jsou to zpravidla ženy, nejčastěji v předdůchodovém a brzkém důchodovém věku, kdo péči prakticky zajišťuje
- Řada z nich je ekonomicky aktivní a kombinuje péči s placenou prací – péče o rodiče není důvodem k opuštění práce
- Hlavní faktory, které při kombinování pomáhají, jsou flexibilita práce, pomoc dalších osob a veřejné služby péče
- Při opuštění práce – obtíže při hledání nového pracovního uplatnění
- Co se bude dít s nárůstem věku odchodu do důchodu?